מכל הרוחות

מאת טלי זתיב

יגאל מוסנזון צועד עם הזמן בחסמב״ה, דור דור והחסמב״ה שלו. מימין: יגאל מוסנזון בתכנית „חיים שכאלה״ שנערכה בשבילו.

סופר כממציא חוגג יובל חסמבה

[illegible] שגדל על חסמב״ה קיבל שעור בהיסטוריה דרך מאבקם של ירון זהבי, תמר ואהוד השמן בבריטים ובערבים. מפני שלא היו ספרי־לימוד על מה שהיה כאן לפני שהגענו אנו. שמאלני־יפי־ישר־נפש עולכרי־ישראל כינו את ספרות־הילדים הזאת פאשיסטית, ואת השלישייה ירון־תמר־אהוד השמן שונאי ערבים, ילדים מיליטריסטיים. המשטינים משטינים והוא גורף תמלוגים מכל הד חסמב״ות, שהראשונה שבהן, ראתה אור ב־1950, והאחרונה בימים אלה, 30 שנות חסמב״ה, בקצב של אחת לשנה.

האם התכוון לחנך את הדור ולהרביץ בו פרק בהיסטוריה? כן ולא. הנחתה אותו, לדבריו, אהבת־מולדת. „זה ענין של אופי. אני ציוני וסוציאליסט ויש לי השקפת־עולם מוגדרת. תכתבי בסוגריים, עם שינויים אפשריים. רציתי שילדים ידעו שהיו בריטים בארץ, ושהיה מאבק למען הקמת המדינה לפני שהם נולדו, בני מדינה הקטנה״. יותר ממאה מהדורות — שיא עולמי, אפשר לומר — עד היום, וציר היד נטויה, חסמב״ה מספר 31 בדרך. הרקע ההיסטורי של חסמב״ה האחרונה הוא בעיית היורדים. כל חסמב״ה מותאמה לאקטואליה של השנה שבה נכתבה. הוא קרא בעיתון על התאבדות של בן־יורדים בשיקאגו, וכתב על ילדי יורדים בניו־יורק, החוטפים מטוס „אל־על״ כדי לשוב הביתה, ועל אב דואג השוכר בלש פרטי שיחפש אחריהם. הד חסמבאים פותרים את „הטרגדיה של ילדים שניתקו משרשיהם״. דור דור והחסמב״ה שלו.

איש לא יאמר שיגאל מוסנזון הוא נביא בעירו. הביקורת המקומית מזלזלת בו. רק בחו״ל הוא רווה נחת. „יהודה איש־קריות״ שלו תורגם לשפות רבות וזכה לשבחים. על „אפורים בשק״ היו ביקורות מעורבות. בגלל „דרך־גבר״ נתבקש לעזוב את קיבוץ נען, שהיה חבר בו יותר מתריסר שנים. את הרומן „קרני שלהי״, כתב אחרי כמעט 20 שנה של הפוגה בכתיבת רומנים, לאחר שהצהיר: „לכתוב רומן פירושו להיות עבד כנעני. אלפי שנות בדידות בלי תמורה כספית, וביקורת לא רחמנית. למי אני צריך את זה?״ מי כמוהו יודע. מחזותיו — „קזבלן״, „אלדורדו״ ו„בערבות־הנגב״ — היו שלאגרים, אף שלא עמדו בקריטריונים הספרותיים של המבקרים. מחזה אחר שלו, „זורק אותו לכלבים״, היה נפל תיאטרלי והעלה את חמתו של „העולם הזה״, שניצל מאז כל הזדמנות כדי לנגח את מוסנזון.

כמו ליצירותיו הספרותיות, גם להמצאות שלו, יצא שם בעולם. במו־עיני ראיתי מכתבי־המלצות חמים בחתימות של פרופסורים בטכניון ובמכון־וייצמן ד־מדענים העובדים בצה״ל, אבל לא נמצא ממון להמצאותיו ולפטנטים שלו, שימקש את הפתרונות לבעיות התפלת מים, ניקוי מדרכות, חניה ואפילו — כן, מרידיר — אנרגיה בזול. „גם סטיבנסון, שהמציא את קטר־הרכבת נלחם בפרלמנט שלו יותר מעשר שנים״.

הוא מציין שתקופת־גלות טובה לכל סופר, ולא חבל לו על תקופת השפל הכלכלי שלו ועל השנים שבהן עבד למחייתו כפועל־בניין בניו־יורק. רק שני דברים היה עושה אחרת, אילו ניתן לו לחיות שוב את חייו: היה לומד מדעים מדוייקים (זה בעניין ההמצאות) והיה בונה את משפחתו השניה (אשה צעירה ושני פעוטים) מוקדם יותר. לא שאין יתרונות בהורות מאוחרת: תראו לי אבא ששר כיום לילדיו את „שחקי שחקי״ ואת „זמר הפלוגות״, ומספר סיפור־ערש על יהלום שנוצר מדמעה חמה של ילדה יפה בלילות. בין סיפורי־ערש לסיפור־ערש, הוא כותב רומן על גבעה ומשטרת טירקיסואידן. הודות לטף שהוא מגדל בביתו כתב עשרים לגיל הרך (ארבעה בשנה האחרונה), מעין חסמב״ה לפעוטים. והמו״ל לוחץ שיכתוב עוד.

מה קרא בילדותו? „דוסטויבסקי, מפני שלא היה משהו אחר, ויקטור הוגו, סיפורי הברון מינכהאוזן ו„באין משפחה״. אחרי שנים התאהבתי ב„הנסיך הקטן״.

הוא יליד עין־גנים, ותובע את עלבון המושב שלו. לא נהלל היה המושב הראשון. אחרי שנזרק מכמה בתי־ספר תל־אביביים (תל־נורדוי, אחד־העם וכיתת חינוך לילדי־העובדים) הגיע למוסד החינוכי של קיבוץ בית־אלפא. ואחר־כך לכפר־הנוער בן־שמן, היה מושבניק ו־גידל כרובית במשק בבית־שערים („הכרובית הכי משובחת בעמק יזרעאל״). לסיפור זריקתו מנען היו הדים רבים. כך התגלגלו הדברים: יום אחד פגש בו מנחם הלפרין, עורך „אשמורת״, בטאון המשמרת הצעירה של מפא״י, וביקש ממנו סיפור לגליון הבא. סיפור לא היה לו, והוא מכר ל„אשמורת״ פרק מרומן שעדיין לא היה בכתובים. „גרתי אז אצל משפחת בצלאל לנדוי (ירדן לנדוי הוא ירדן זהבי, ללוקים בחסר) וכתבתי את הפרק שקראתי לו „אנוש כחציר ימיו״. הסיפור נדפס, ובנען השתררה אווירת לינץ׳. „נכנסתי לחדר־האוכל ו־600 איש תחבו את חטמיהם לצלחות־המרק״. נפסעו איומים, הוא הוזמן לישיבת המזכירות ונאמר לו בזה הלשון: אם יודפס הרומן, יהיה עליך לארוז וללכת. אם לא, תיסלח הפרישה האומללה והיתה כלא־היתה. „מאחר ששם הרומן היה אמור להיות „דרך גבר״ עזבתי את הקיבוץ כמו גבר. הגעתי למסקנה שכל זמן שאני כותב, יהיו התנגשויות מסוג זה. פרוזה זה לא שמן זית זך. אני לא כותב על מי־השילוח. אני חי במקום קטן וכותב על טרגדיות, אהבות, קנאות, בגידות והתאבדויות. במקום קטן מחפשים [illegible] במקום קטן יש תלות רגשית באנשים, ואווירה עויינת סוגרת עליך. היתה בי אהבה רגשית ואידיאית לקיבוץ. כתבתי דברי־אמת, ולא רציתי לחטוף אבנים כל הזמן. אבל אני גם מבין אותם: הם בולעים הרבה צפרדעים, ולא רוצים לסבול ידויי אבנים גם מבפנים. פרט פיקנטי: על „דרך־גבר״ קיבלתי את פרס אוסישקין מוועדה שישבו בה שלושה פרופסורים: קלויזנר, ירושלבסקי וולקני. שלושתם מתו, בזה אחר זה, בתוך שלושה חדשים מיום הענקת הפרס. מאז מצפוני אינו נקי״. האם היה כותב אותם סיפורים אילו ניתן לו לחיות את חייו מחדש? „כן. אולי עם הדגשים אחרים, עם שינוי פרטים פה וגם, עם יותר בגרות של ראיית הדברים, אבל אני שלם עם כל מה שכתבתי, לילדים ולהוריהם. גם עם הדברים הפחות־טובים. אינך יכול להתכחש לילד שלך, גם אם הוא מוצלח פחות מאחרים״.

פעם כמעט כתב ביוגרפיה. אחרי פרשת הטיסתו של ליאון דה־גרל בספרד, שיצא ממנה רק אחרי שבן־גוריון התקשר אישית עם גנרל פרנקו, הזמינה אצלו הוצאת ספרים בחו״ל את סיפור־חייו. „הם רצו בעיקר סיפורי־מיטה, ואת אלה לא הייתי מוכן לספק להם״.

הנושא של חסמב״ה 31 הוא מסתרי כתר־הזהב של דוד המלך, מרקע ירושלים ועתיקותיה. אקטואלי? „כן, תוסף לימודי יחד עם סיפור ההרפתקה במחילות ובנקבות שתחת עיר־דוד״.

הוא מקבל עשרות מכתבים בשבוע, מילדים, מכל הארץ, וגם הורים מבקשים את עזרתו. יום אחד טילפן אליו אב מודאג מטבריה וביקש שהוא, מוסנזון, האיש החזק במדינת־ישראל, ישפיע על בנו שקילקל את דרכיו, ופסיכולוגית הביאה אליו ילדה שהיתה בטיפולה, ושכל משאלתה היתה להיפגש עם מחבר החסמב״ות.

בארכיון העיתונות, בתיק הנושא את שמו, יש קטעים מעטים של התייחסות אל ספריו והרבה קטעי רכילות על חייו ואהבותיו, חתונותיו, נסיעותיו וכו׳. מר מוסנזון אינו מתרגש מהרכילות. את החסמב״ות שלו ממשיכים להדפיס, זה עתה יצאה לאור מהדורה נוספת של „יהודה איש־קריות״ והוא ממשיך לפרנס את דמיונם של בני הגיל הרך, כמו שפירנס את דמיון הוריהם בשנים הקודמות.

לשיר ליהדות הולנד

לפני שנים מעטות ישבה עמנו, אספה שירי־רחוב ושירי־מחאה (בחלוציות שלא היתה כתנכנסתה) שומרתו סבריה המוצצות, היתה מלחינה־זמרת מקורית מאוד אבל בעלת הרבה פרצופים. כתבה את „טוויסט מולדתי״, „כל היונים״, „קרוסלי״ ועוד שירים רבים. עם השכלתה המוסיקלית (בוגרת האקדמיה למוסיקה בישראל, תלמידתם של פרטוש ומוסקוביץ׳, בוגרת הפקולטה למוסיקולוגיה בסורבון, המומחית במוסיקה של ימי־הביניים) יכלה דרורה חבקין לעשות קריירה אחרת. אבל הפולק הישראלי עשה לה מה שעשו השרשים לאלכס היילי. והיא היתה לגואלת שירי־הרחוב ויצאה אתם אל מוצבי־החיילים, עם גיטרה של שלושה אקורדים.

היא אף העזה להלחין מנגינות בקצב ה„שייק״ לשירי ביאליק ורחמנא־ליצלן. וקבלת על מחקשי הכלים והמקצבים אצל ההודים, הרי יש לנו שפע של כלים ים־תיכוניים המחכים לגאולה. כיום היא משוררת למען בני־עמנו היושבים בנכר, בגולת הולנד. היא לא רק שגרירת הזמר העברי בהולנד אלא גם המקשרת בינינו ובין הקהילות הנידחות, שעדיין לא שמעו שישראל חדלה להיות חלום. את זמנה היא מחלקת (עם שני ילדים והכלב) בין דירת־גג תל־אביבית ובין דירה בטבור של אמסטרדם ונודדת על־פני קהילות היהודים בכל ארץ השפלה. טדי חומא — השחקן־במאי שלנו היושב שם שנים אחדות — הזמין אותה אס.או.אס להלחין בשביל הצגת קזקטו שהעלה, מפני שהמוסיקאי שלו — כמו בכיפורים — שבר את הרגל.

סבא של דרורה מצד אביה היה יהודי מתבולל שחינך את חמשה ילדיו על ניטשה, טבעונות ואסטרולוגיה. מצד אמה היא ירושלמית מדורי־דורות. אמה מדברת עברית, ערבית, אידיש ולדינו.

דרורה היא האמרגנית של עצמה ואשת יחסי־ציבור של עצמה. כיום היא ממאנת להתראיין, בגלל חשבון ארוך שיש לה עם העיתונות שלנו, שלא היתה רחמנית כלפיה בשעותיה הקשות. היא היתה מראשונות ה„פופ״ הישראלי. בזמנו אמרה: „המוסיקה הישראלית היא תערובת של סגנונות מוסיקליים, ושרשיה במוסיקה המזרחית העתיקה. אני שואפת להגיע למוסיקה ישראלית בקצב של פופ. אינני מסתפקת בחיקוי המוסיקה של המערב, אני מנסה להוסיף משהו מקורי, משלנו״. ב„גברת יום־טוב״ של יעקב רוטבליט אכן שילבה מזרח ומערב. עד היום חיברה מאות פזמונים. ואת המוסיקה שלה היא מגדירה כפולק־